

Saamelaisen ilmastoneuvoston lausunto Lapin ilmasto- ja energiastrategiahankkeesta

Viite: Lausuntopyyntö 13.6.2025

Strategian yleistavoitteet

Miltä strategian tausta ja tavoitteet vaikuttavat?

Saamelainen ilmastoneuvosto kiittää mahdollisuudesta lausua ja siitä, että sillä on ollut myös mahdollisuus osallistua Lapin ilmasto- ja energiastrategian valmisteluun osana Viestintä, osallisuus ja oikeudenmukaisuus -työpakettia.

Strategiaa on taustoitettu laajasti ja hankkeen aikana on osallistettu eri sidosryhmiä laajasti, mikä näkyy myös nyt lausuttavana olevan luonnoksen sisällössä. Tavoitteet ovat kattavat ja alueellisesti kunnianhimoiset. Ilmastoneuvosto pitää hyvänä, että strategiassa tunnustetaan energia-alan kehittämisen ja ilmastomuutokseen sopeutumisen olevan pitkäjänteistä toimintaa ja että maakunnan eri toimijoille annetaan rooleja ja suoria toimenpide-ehdotuksia. Oikeudenmukaisuusteeman kuljettaminen mukana koko ilmasto- ja energiastrategian työstön ajan sekä pyrkimys tunnistaa ja huomioida suunnittelun aikana haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät on erityisen ansiokasta.

Miltä strategian seuranta- ja arviointiprosessi vaikuttavat?

Seuranta- ja arviointiprosessin jakaminen välitavoitteseen ja lopulliseen arviointiin vaikuttaa toimivalta. Johdannossa tunnustetaan, että esimerkiksi sopeutumissuunnittelun indikaattoreita ei ole juurikaan kehitetty ja että niitä sekä sopeutumisen seurantaa pitäisi kehittää useamman maakunnan yhteishankkeena, jossa sopeutumisen seurannasta ja indikaattoreista voisi päättää yhdessä. Strategiassa olisi hyvä olla valmiina ainakin jonkinlaiset raamit sille, miten seurantaa lähdetään tekemään.

Saamelainen ilmastoneuvosto on kehittänyt luonnoksen 59 indikaattorista ilmastomuutoksen ja sen vaikutusten etenemisen seuraamiseksi erityisesti saamelaiskulttuurin ja saamelaisten elinkeinojen ja hyvinvoinnin kannalta.¹ Indikaattoriluonnoksesta voisi löytyä käyttökelpoisia indikaattoreita, joiden pohjalta myös Lapin ilmasto- ja energiastrategian seurantaa voisi kehittää.

Miltä ilmastomuutoksen hillintäsuunnitelman kokonaisuus vaikuttaa?

Ilmastomuutoksen hillintäsuunnitelman kokonaisuus on laaja ja vaikuttaa hyvin kattavalta. Suunnitelmassa otetaan hyvin huomioon eri toimijoiden osallisuus ja se, että hillintä olisi oikeudenmukaista myös haavoittuvia ryhmiä kohtaan. Kun sekä kunnat, yritykset ja muut toimijat koko maakunnan alueella on saatu yhteisen vision ja toimenpiteiden äärelle, hillinnän suuntaviivoja on helpompi edistää, resurssien hankintaa tehostaa ja hillintää voidaan edistää, koordinoita ja seurata pitkäjänteisesti. Erilaisia hillintätoimia esitetään laajasti ja niiden vaikuttavuutta vertaillaan selkeästi. Eri toimijaryhmien osallistaminen tukee alueellista yhteistyötä yli sektorirajojen.

¹ Näkkäläjärvi, K., Gregow, H., Ahonen, S.-J., Hautala, J., Jaakkola, J.K., Juntunen, S., Laurila, T.K. 2025. Ilmastomuutoksen nykyiset ja ennakoidut vaikutukset saamelaiskulttuurille. Ramadat – Saamelaisen ilmastoneuvoston julkaisuja 1/2025. Saamelainen ilmastoneuvosto.

Luvut 4-5: Miten kommentoisit päästötietoja ja skenaarioista?

Seutukunnittainen tarkastelu päästöjen osalta on hyvä, sillä se auttaa hahmottamaan missä päästöt syntyvät.

Luku 6: Miltä suunnitelman toimenpiteet vaikuttavat?

Päästövähennystoimien jaottelu sektoreittain ja niiden taulukointi siten, että eri toimien vaikuttavuutta avataan tarkemmin on hyvää. Suunnitelmassa on myös tunnistettu hyvin maa- ja porotaloussektorin päästövähennystoimien mahdolliset taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset kannattavuuden kanssa painivalle toimialalle. Positiivista on myös, että suunnitelmaan on kirjattu, ettei sektorin päästövähennystoimia voi pitää oikeudenmukaisena ilman täysimääräisiä lisäkustannusten rahoitusta, tulomenetysten kompensointia tai uusia, korvaavia ja riittäviä tulolähteitä.

Poronhoito kuuluu oleellisesti saamelaiseen kulttuurimuotoon, ja on saamelaisten tärkein elinkeino. Poronhoito ylläpitää saamen kieltä, kulttuuria, perinteistä tietoa ja saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuutta. Poro on arktisen ekosysteemin tärkeä osa ja hillitsee ilmastonmuutoksen alueellisia kielteisiä vaikutuksia laidunnuksellaan. Poro ja poronhoidon merkityksestä ja vaikutuksesta arktiseen ja subarktiseen ekosysteemiin on tehty laajasti tutkimuksia ja kattavia analyysejä, joita ovat rahoittaneet maa- ja metsätalousministeriön lisäksi useat muut tutkimusrahoittajat. Lisäksi on tutkittu poronhoidon merkitystä saamelaiskulttuurille ja ilmastonmuutokseen sopeutumista saamelaisessa poronhoidossa. Porojen laidunnuksella on merkitystä ilmastonmuutoksen hillinnässä, sillä se estää paljakkalualueiden pusikoitumista, mikä osaltaan vaikuttaa lämpösäteilyn takaisin heijastuvuuteen (albedo). Saamelainen poronhoito perustuu vahvasti porojen paimentamiseen, millä laidunnusta voidaan ohjata aktiivisesti siten, että pusikoitumista saadaan hillittyä. Matkailuliikenteen koordinointi ja matkailijoiden ja paikallisten liikkumistarpeiden yhdistäminen on luova keino pyrkiä parantamaan maakunnan joukkoliikenteen saavutettavuutta.

Luku 7: Mitä huomioita herää suunnitelman seurannasta ja toimeenpanosta?

Lappi on sitoutunut maakuntaohjelmassa tavoittelemaan hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä, mutta suunnitelmassa seurantaa kuvataan vain vuoteen 2030 asti. HINKU-tavoitteilla on tiukempi aikataulu, sillä ne on asetettu vuoteen 2030 (60 % päästövähennys taakanjako- ja päästökauppasektorin päästöissä). Jos suunnitelmassa on tarkoitus seurata HINKU-tavoitteiden ensimmäisen tason saavuttamista, tämä olisi hyvä kertoa ja perustella miksi näin on. Koska maakuntaohjelmassa on asetettu hiilineutraaliustavoite vuodelle 2035, seurantaa voisi olla hyödyllistä jatkaa tähän tavoitteeseen asti tai sen osalta voisi perustella vähän laajemmin, että miksi Lapin ilmasto- ja energiastrategia ja seuranta on rajattu päättymään vuoden 2030 tilanteeseen.

Vapaa sana, muut huomiot hillintäsuunnitelmasta?

Matkailusektorin merkittävimmät päästöt tulevat lentoliikenteestä, jonka päästökehitykseen ei juurikaan voida vaikuttaa paikallisesti. On kuitenkin todella hyvä, että matkailu otetaan

siitä huolimatta mukaan tarkasteluun, sillä kyseessä on merkittävä elinkeino alueella. Erityisesti matkailijoiden viipymän pidentämisellä on merkittävät vaikutukset niin lentämisestä aiheutuviin kasvihuonekaasupäästöihin kuin aluetalouteen jäävän rahan määrään.

Ilmastomuutokseen sopeutumis suunnitelma

Luku 4: Sektorikohtainen tarkastelu, miltä tarkastelun prosessi vaikuttaa, ovatko tunnistetut ilmastoriskit ja sopeutumisen toimenpiteet relevantteja, onko sektoreissa puutteita? Voit kommentoida yhtä tai useampaa sektoria tähän.

Sektorikohtainen tarkastelu on perusteellinen, eikä siinä ole huomattavia puutteita. Myös saamelaisten asema on huomioitu hyvin ja Lapin vastuu saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumisessa ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen liittyvissä alueellisissa kysymyksissä on tunnistettu.

4.7 Terveys ja hyvinvointi

Ilmastomuutoksen vaikutukset väestön terveyteen ja hyvinvointiin tunnistetaan osana alueellisia riskejä. Strategiassa korostetaan ennakoivaa varautumista ja monialaista yhteistyötä. Terveysvaikutuksia tulisi jäsenellä tarkemmin, esimerkiksi eri vaikutusalueita (fyysinen, psyykinen, sosiaalinen terveys) ja erityyppisiä vaikutuksia (esim. helleaallot, ilmanlaatu, vesiturvallisuus, ravitsemus, kriisien jälkeinen stressi).

Strategiaan tulisi sisällyttää konkreettisia toimenpiteitä haavoittuvien ryhmien suojaamiseksi, kuten ikääntyneet, lapset, pitkäaikaissairaat ja vammaiset. Esimerkiksi viilennystilojen järjestäminen, riskiviestinnän kehittäminen ja terveystalveluiden varautuminen ovat keskeisiä.

Sosiaali- ja terveystalveluiden roolia ilmastomuutokseen sopeutumisessa tulisi konkretisoida. Strategiassa voisi lisätä suosituksia siitä, miten sote-palvelut voivat integroida ilmastoriskien hallinnan osaksi omaa toimintaansa.

Terveystalvelusten seuranta ja arviointi tulisi sisällyttää strategian toteutumisen seurantaan. Esimerkiksi THL:n tietopohjaa ja indikaattoreita voitaisiin hyödyntää alueellisen resilienssin mittaamisessa.

Strategiassa tulisi korostaa eri toimialojen yhteistyötä terveystalvelusten hallinnassa. Tekninen toimi, ympäristöterveys ja sote-sektori voivat yhdessä kehittää ratkaisuja, jotka parantavat väestön sopeutumiskykyä. Myös mielenterveyteen liittyvät vaikutukset kaikissa ikäryhmissä ja haavoittuvissa ryhmissä, ml. saamelaiset, olisi huomioitava paremmin.

Lapin ilmastostrategian luonnos tarjoaa hyvän pohjan terveyden ja hyvinvoinnin huomioimiselle ilmastomuutoksen kontekstissa. Strategiata tulisi kuitenkin kehittää edelleen konkreettisten toimenpiteiden, vastuutahojen, seurantamittareiden osalta ja rahoituksen kohdentamisen kannalta, jotta se tukisi kuntien ja alueen toimijoiden kykyä suojella väestön terveyttä oikeudenmukaisesti muuttuvassa ilmastossa.

Energiastrategia

Miltä energiastrategian kokonaisuus vaikuttaa?

Vapaa sana, muut huomiot energiastrategiasta?

Saamelainen ilmastoneuvosto pitää ilmastomuutoksen hillintää välttämättömänä, ja vihreällä energialla on tässä keskeinen rooli. Lappi on sitoutunut saavuttamaan hiilineutraaliuden vuoteen 2035 mennessä. Lapissa n. 90 % energiasta saadaan uusiutuvasta energiasta (vesivoima). Kasvava energiantarve Lapin alueella liittyy erityisesti kaivos Hankkeisiin ja matkailuhankkeisiin, jotka kohdistuvat saamelaisen kotiseutualueen ulkopuolelle Kittilään, Kolariin, Tornioon ja Sodankylän eteläosiin. Saamelaisen kotiseutualueelle ei olla suunnittelemassa energiaintensiivistä teollisuutta tai hankkeita, ja tarkasteluun nouseekin alueellinen oikeudenmukaisuus ja oikeudenmukainen taakanjako. Vihreän siirtymän energiahankkeet edellyttävät siirtoyhteyksiä ja mahdollisesti kantaverkon vahvistamista. Vihreän siirtymän energiahankkeiden osalta energiantuotannon investoinnit tulee kohdistaa ensisijaisesti alueille, jossa energiaintensiivistä teollisuutta sijoitetaan.

Energiastrategian pohjana on käytetty Lapin liiton tilaamaa Lapin aurinko- ja tuulivoimaselvitystä. Lapin aurinko- ja tuulivoimaselvityksessä on kuitenkin merkittäviä vaikutustenarvioinnin puutteita, sillä siinä ei huomioida riittävässä laajuudessa saamelaiskulttuurin, -kielen ja poronhoidon erityispiirteitä. Vaikutukset saamelaiskulttuuriin on arvioitu ainoastaan pinnallisesti kyseisen selvityksen luvussa 7.3.4. Selvityksen johtopäätöksissä todetaan, että alueiden soveltuminen tuulivoima- ja aurinkovoimakäyttöön edellyttää tarkempia selvityksiä poronhoidolle kohdistuvien vaikutusten osalta, eikä kaikkia esitettyjä kohteita ole mahdollista edistää kielteisten vaikutusten takia. Tämä todetaan myös nyt lausuttavana olevassa energiastrategiassa. Saamelainen ilmastoneuvosto yhtyy johtopäätöksen tulkintaan lisäten, että hankkeiden edistäminen edellyttää myös vaikutusten yksityiskohtaisempaa selvittämistä saamelaiskulttuurille ja oikeudenmukaisuuskysymysten arviointia.

Tuulivoima- ja aurinkovoimapotentiaalia arvioitaessa arviota ei voi perustaa vain tuuliolosuhteisiin tai teknisiin lähtökohtiin, vaan on huomioitava myös ympäristöolosuhteiden, oikeudenmukaisuuden ja saamelaisen kotiseutualueella saamelaiskulttuurin asettamat reunaehdot. Lapin aurinko- ja tuulivoimaselvityksessä on arvioitu tuulivoimaloiden vaikutuksia poronhoitoon kahden Ruotsissa tehdyn julkaisun avulla, mutta sellaista tutkimustietoa, jossa huomioidaan myös poronhoitajien tietotaitoa, olisi saatavilla erityisesti Ruotsin ja Norjan saamelaisalueilta laajemminkin. Olemassa olevan tutkimustiedon ja saamelaisen perinteisen tiedon haltijoiden mukaan ilmastonmuutos vaikuttaa saamelaiseen poronhoitoon ja poronhoidolla on alueellisesti ilmastonmuutosta hillitsevä vaikutus. Vihreän siirtymän hankkeet eivät lähtökohtaisesti ole myönteisiä alkuperäiskansa saamelaisen kannalta. Ennen hankkeiden suunnittelua ja toteutusta tulee tehdä huolellinen selvitystyö niiden vaikutuksista ja soveltuvuudesta saamelaisen kotiseutualueelle, minkä jälkeen päätöksenteko voidaan tehdä tietoperusteisesti.

Viestintä- ja osallisuussuunnitelma

Luvut 1 ja 4: Miltä viestintä- ja osallisuussuunnitelman tavoitteet vaikuttavat?

Hyvä, että viestintä- ja osallisuussuunnitelmassa nostetaan esiin se, että Lapin ilmasto- ja energiastrategia ei toteudu, mikäli lappilaiset eivät koe ilmastoasiaa omakseen. Ylhäältä päin annettu strategia jää helposti pelkän suunnitteluasiakirjan asteelle päätyttä ikinä käytäntöön. Tästä syystä ilmastokansalaisuuden vahvistamisen tulisi olla yksi strategisista tavoitteista kaikessa ilmastotyössä ja sen huomioiminen ja kehittäminen ovat ensiarvoisia nyt työstetyn strategian vaikuttavuudelle. Ruohonjuuritason tekemisellä ja kasvatuksella ja koulutuksella voidaan edistää ilmastokansalaisuuden vahvistamista.

Vapaa sana, muut huomiot Viestintä- ja osallisuussuunnitelmasta.

Saamelaisen ilmastoneuvoston osallistuminen Lapin ilmasto- ja energiastrategian lausuntoprosessiin ei merkitse strategian lopputuloksen hyväksymistä tai sen puoltamista. Neuvosto tarkastelee strategiaa kriittisesti saamelaisyhteisön perinteisen tiedon ja tieteellisen tiedon näkökulmasta, ja ilmastoneuvoston lausunto perustuu velvollisuuteen tuoda esiin alkuperäiskansan oikeudet, huolenaiheet ja kulttuurisesti kestävä kehityksen edellytykset. Strategian mahdollisia tulevia Lapin ilmasto- ja energiahankkeiden vaikutuksia saamelaisyhteisöön arvioidaan tapauskohtaisesti, ja neuvoston kannanotot muodostuvat yksittäisten hankkeiden yhteydessä.